

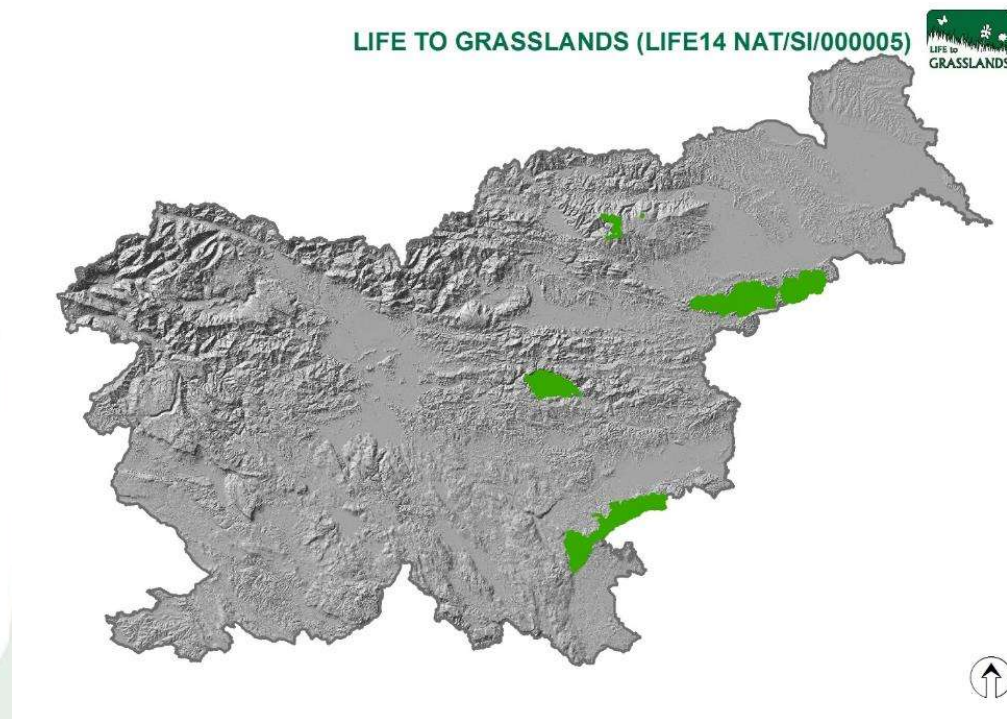
Travniški sadovnjaki v projektu LIFE TO GRASSLANDS

Monika Podgorelec,
Zavod RS za varstvo narave

24. avgust 2021
Sejem AGRA – Gornja Radgona

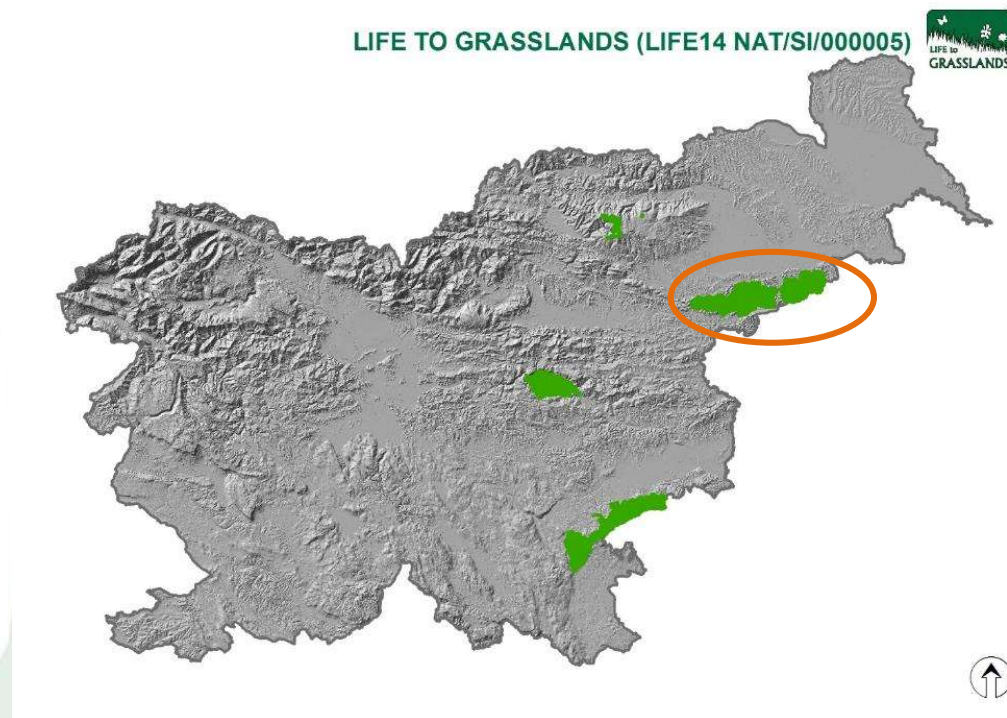
Projekt LIFE TO GRASSLANDS v kratkem

- **4 projektna pod-območja:**
 - Haloze
 - Pohorje
 - Kum
 - Gorjanci
- 6 Natura 2000 območij
- Vodilni partner:
 - Zavod RS za varstvo narave
- Partnerji:
 - Kmetijsko gozdarski zavod Ptuj
 - PRJ Halo: Podeželsko razvojno jedro
 - Krajevna Skupnost Dobovec
 - Društvo Gorjanske košenice
- Financiranje:
 - 75% EC
 - 20% Ministrstvo za okolje in prostor
 - 5% Partnerji projekta
- Trajanje:
01/11/2015 - 31/10/2020

Projekt LIFE TO GRASSLANDS v kratkem

- **4 projektna pod-območja:**
 - **Haloze**
 - Pohorje
 - Kum
 - Gorjanci
- 6 Natura 2000 območij
- Vodilni partner:
 - Zavod RS za varstvo narave
- Partnerji:
 - Kmetijsko gozdarski zavod Ptuj
 - PRJ Halo: Podeželsko razvojno jedro
 - Krajevna Skupnost Dobovec
 - Društvo Gorjanske košenice
- Financiranje:
 - 75% EC
 - 20% Ministrstvo za okolje in prostor
 - 5% Partnerji projekta
- Trajanje:
01/11/2015 - 31/10/2020

Cilj projekta

Izboljšanje ohranitvenega stanja 2 prioritetnih habitatnih tipov vrstno bogatih travišč ter zagotavljanje dolgoročnega upravljanja

- HT6210(*): Polnaravna suha travišča in grmiščne faze na karbonatnih tleh (* pomembna rastišča kukavičevk)
Stanje v Sloveniji: Neugodno – slabo (U2)
- HT6230*: Vrstno bogata travišča s prevladujočim navadnim volkom (*Nardus stricta*) na silikatnih tleh
Stanje v Sloveniji: Neugodno - nezadostno (U1)

Cca. 70% travišč v območjih Natura 2000 je v neugodnem stanju

Človek in mozaična kulturna krajina Haloz ...

Visokodebelni sadovnjaki –
ZNAČILNA STRUKTURA NA TRAVIŠČIH
3,1 % zemljišč

Travišča
23,6% zemljišč

... kako dolgo še ?

Grožnje

- Izrazito izseljevanje po 2. sv. vojni
- **70 % lastnikov kmetij starejših od 55 let!**
- **Velike strmine – nakloni z rabo » trajno travinje« med 28 % in 50 %**
- Lastniška razdrobljenost zemljišč
- Opuščanje rabe na malih in srednjih kmetijah
- **Opuščanje travniških sadovnjakov**
- Plazovito območje (erozija)

C.3 - Ohranjanje travniških sadovnjakov

Ključni cilj: celostni pristop k ohranjanju travnišč in travniških sadovnjakov

S projektnimi aktivnostmi vse od začetka (od pridelka) do konca (izdelka z dodano vrednostjo) spodbujati nadaljevanje trajnostnega kmetovanja za ohranjanje vrstno pestrih travnišč in travniških sadovnjakov ter tako olajšati/omogočiti preživetje malim kmetijam.

Novi in obnovljeni travniški sadovnjaki

- Sadnja 3.500 sadik visokodebelnih sadnih dreves tradicionalnih sort + individualna zaščita dreves
- Sajeenje: kmetje sami + izobraževalne delavnice
- Dobava sadik: **Kartuzija Pleterje** - nacionalna genska banka starih tradicionalnih sort sadja
- Skupno posajenih **60 različnih sort sadnega drevja** - ohranjanje biodiverzitete (bogastva sort) v kmetijstvu

TRAVIŠČEM

Visokodebelni travniški sadovnjaki so prava kmetova bankovca sadnih dreves: poznanih je okoli 1200 sort jabolk, 1000 sort hrušk, 250 sort češenj in 320 sort sliv. V Italiji se najpogosteje pojavljajo spodaj omenjene sorte.

<p>Bobovec</p> <ul style="list-style-type: none"> visoko odlična do izjemna okusnost jabolčni sliv in jabolčne vrste 	<p>Čarjevič</p> <ul style="list-style-type: none"> visoko odlična okusnost in sposobnost jabolk 	<p>Krivocečelj</p> <ul style="list-style-type: none"> visoko odlična okusnost okusna, dolgo shranljiva sorta za pomladno 	<p>Kanada</p> <ul style="list-style-type: none"> 300ml. do srednje odlična okusnost in sposobnost jabolk
<p>Stajerski motančelj</p> <ul style="list-style-type: none"> visoko odlična okusnost primerna za pomladno 	<p>Jonatan</p> <ul style="list-style-type: none"> visoko odlična okusnost in sposobnost jabolk, upravljalni parji 	<p>Londonski peping</p> <ul style="list-style-type: none"> visoko odlična okusnost načinoma jabolčno, ki se lahko dolgo shranijo 	<p>Beliznik</p> <ul style="list-style-type: none"> visoko odlična okusnost primerna za pomladno
<p>Dolenjska voščenska</p> <ul style="list-style-type: none"> visoko odlična okusnost načinoma jabolčno 	<p>Vijamovka</p> <ul style="list-style-type: none"> visoko odlična okusnost načinoma jabolčno 	<p>Kako posadimo sadno drevo:</p>	
<p>Domača čepčija</p> <ul style="list-style-type: none"> visoko odlična okusnost primerna za pomladno 	<p>Skorj</p> <ul style="list-style-type: none"> visoko odlična okusnost in sposobnost jabolk načinoma jabolčno, ki se lahko dolgo shranijo 		

Najpogosteje sajene sorte sadik

Jablane	1869
Bobovec	315
Carjevič	213
Krivopecelj	199
Kanadka	178
Št.mošancelj	160
Jonatan	85
Beličnik	78
Boskopski kosmač	74
Grafenštajnc	74
Zlata parmena	73
Dolenjska voščenska	63
Št. pogačar	52
Pisani kardinal	46
Ananasova reneta	43
Šampanjska reneta	28
Londonski peping	26
Damasonski kosmač	25
Rdeča škrbotavka	25
Rdeči jesenski kalvil	18
Ontario	16
Zvončasto	16
Beli zimski kalvil	15
Goriška sevka	13

Hruške	704
Viljamovka	237
Pastorjeva	72
Junjska lepoticca	65
Konferans	59
Rdeča viljamovka	59
Klapova	51
Fetelova	47
Zgodnja moretinijeva	44
Avranška	28
Tepka	27
Rosada	8
Zimska postrvka	7

Domača češplja	367
Nešplja	49
Skorš	56

ltd ...

...

...

Obnova in vzdrževanje travniških sadovnjakov

- **770 starih dreves obrezanih** in odstranjena bela omela
- Izvajalec: **Zavod Jabolko**, g. Janez Gačnik + podizvajalec: **Vrtnar Jan**, Jan Bizjak s.p.
- 15 delavnic prikaza

Visokodebelni sadovnjaki	Haloze	Kum	Pohorje	Gorjanci	Sum
Obnova – plan (ha)	20,00	5,00	/	0,50	25,50
Obnova – izvedeno (ha)	40,56	2,74	/	0,56	43,86
Nova sadnja - plan(ha)	20,00	0,00	/	/	20,00
Nova sadnja – izvedeno (ha)	39,20	1,78	/	/	40,98
Skupaj: plan	40,00	5,00	/	0,50	45,50
Skupaj: izvedeno	79,76	4,52	/	0,56	84,84

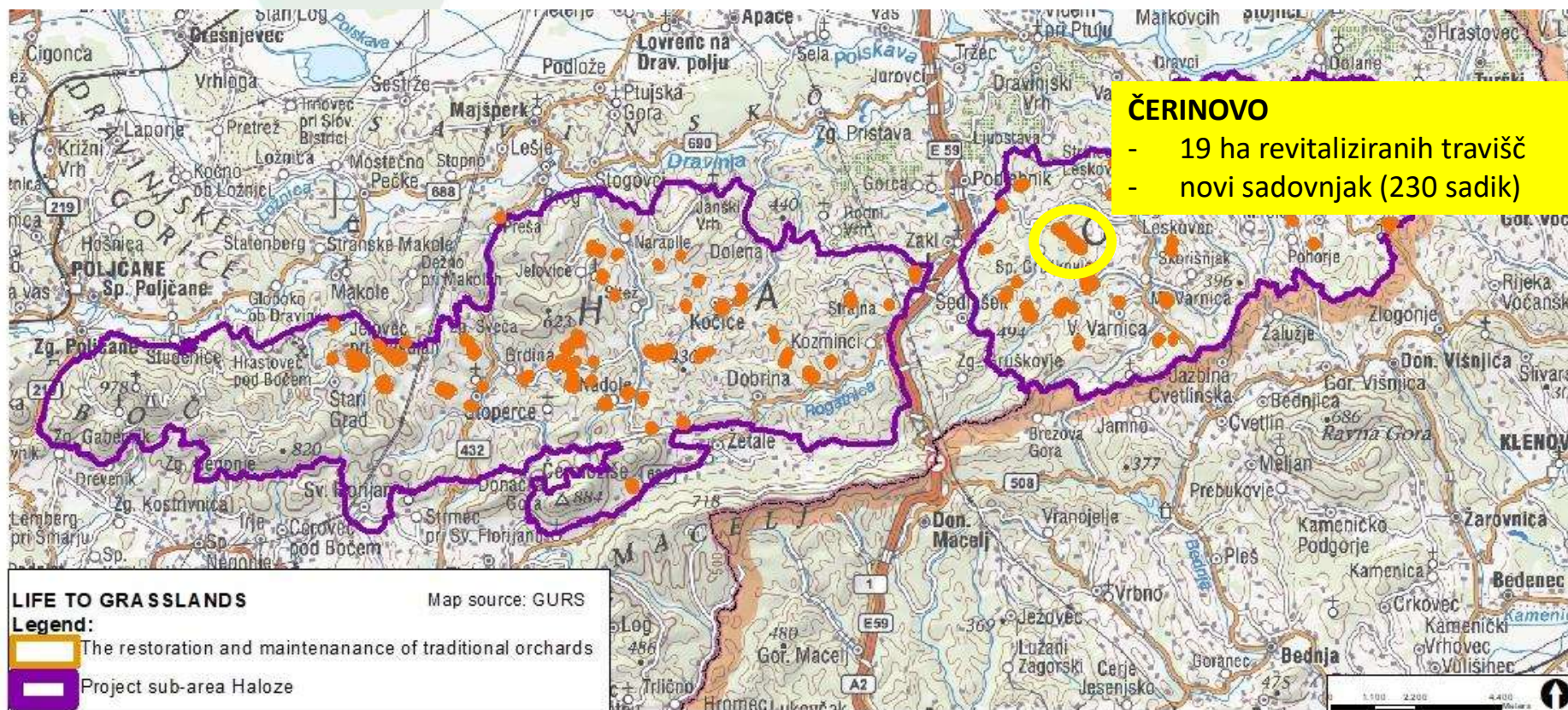
Površine obnovljenih in novih visokodebelnih travniških sadovnjakov v Halozah

- 40 ha obnovljenih travniških sadovnjakov
- 39 ha na novo vzpostavljenih travniških sadovnjakov

ČERINOVO

- 19 ha revitaliziranih travišč
- novi sadovnjak (230 sadik)

Prostovoljne akcije in ozaveščanje javnosti

- 10 prostovoljnih akcij sajenja sadik s prikazom pravilnega sajenja
- Velika akcija na Čerinovem (230 dreves) v sodelovanju z MKGP
- Povezovanje: OŠ Stoperce, OŠ Žetale, Biotehniška šola Ptuj, Občina Žetale, LD Cirkulane, lokalne skupnosti ...

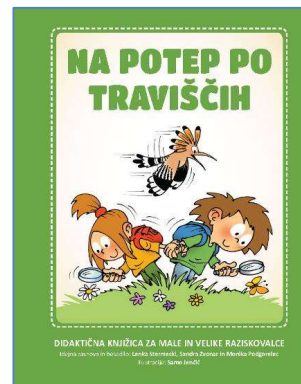
Hoteli za žuželke

- 25 hotelov za žuželke (10 Haloze, 15 Kum)
- Izobraževanje o pomenu opraševalcev (QR koda)
- Šola Stoperce, turistične kmetije ...

Ozaveščanje o pomenu travniških sadovnjakov

- Didaktična igra (tudi spletna verzija)
- Didaktična knjižica
- Priročnik za učitelje
- Interpretacijske table na kmetijah
- Diplomaska naloga: *TRAVNIŠKI SADOVNJAKI V HALOZAH – VREDNOTA ZA PRIHODNOST (I. Bezjak, 2020).*

NE SODI JABOLKA PO OLUPKU!

Visokodebelni travniški sadovnjak

Nekaj so bili travniški sadovnjaki odmi način pridelave sadja pri nas, danes pa so polja v ravninah bolj mešančinskih sadj, avošenega z vseh koncev sveta. Na srečo se štejše vedno bolj zavestno posveča lokalni in okoljsko prihodnjemu sadju in tako travniški sadovnjaki in njene stare sadne sorte ponovno pridobivajo na pomenu. V travniških sadovnjakih so divjeve visokodebelne, zato poleg pridelave sadja omogočajo tudi sadjo trave za živino in pašo. Na enem hektarju lahko raste od 50 do 100 dreves, ki so med seboj oddaljena vsaj 8 metrov. Takšni sadovnjaki, imenovano jih tudi **ekstremni sadovnjaki**, preprečujejo erozijo, zmanjšujejo moč vira, čistijo zrak in nudijo biološke gozostne prileham, netopirjem, čebelarjem in drugim žuželkam. Najbolje napojejo so istovrstni sadovnjaki, ki so na enem hektarju raste 3000 do 4000 dreves, in drugih vrstah in vrst v njih skorajda ni najti, saj jih za naško od travniških sadovnjakov velkokrat štejajo.

Uganj!
Opredeli plod, počasi majam, prinesi radice, prinesi prileham!

Štajerski mošanci!

Je stara odporna sorta, katere plodovi na razsvetljevanje od novega leta do maja, saj se v klasi dobro skladajo, njihova ultra zrelota pa nastop konec decembra. Jabolka so bolj drobna in podolgovata in se v svoji okusnosti odnese ravno oboroženo, na sorčni strani pa raje rakučasto. Plodovi so aromatični in prijetnega sladko kislastega okusa. Za jabolka je značilna, da so zelo trpežna, včas odležajo na okrasu in zato primerna za transport. Nekaj so jih v Štajerske izvažali celo v Italijo. Odlična so za kompot, ker se ne odležajo. Lahko jih predelamo v jabolčni sok, jabolčni ali pomurski kat namena jabolka.

Preizkusiti!

Mnogo starih sort saditev v visokodebelnih sadovnjakih so izmislile nove sorte z lepimi in večjimi plodovi ter z boljše razsvetljevanje. Ali si sam že pokuš jabolko, kajljeno v trgovini, in vneto odtrgano jabolko v visokodebelnem sadovnjaku? Če proučimo lahko opazni, da so jabolka visokodebelnega sadovnjaka veliko bolj okusna in sladka, bolj okusna, pa se umetji jih ni veliko, saj ima škrogeljena. Eden na videz malo večja, svetleča in traja temnih plod, vrnajo tudi več stvarem in mineralov, saj niso preveč razvijeni ali preveč razvijeni in so bila obrabna, ko so dozorela. Sedaj veš, ne sodi jabolka po okusu!
Da bi spoznali kmeto k čr večji pridelave starih sort saditev v visokodebelnih sadovnjakih, vložaj vstop v štajerskih kmetijah. V sadovnjaku naberi različne vrste plodov – jabolka, brusnice, slive, orehe... Poišči recepte za prijetno soleno in jedi ti jih ne bodo!

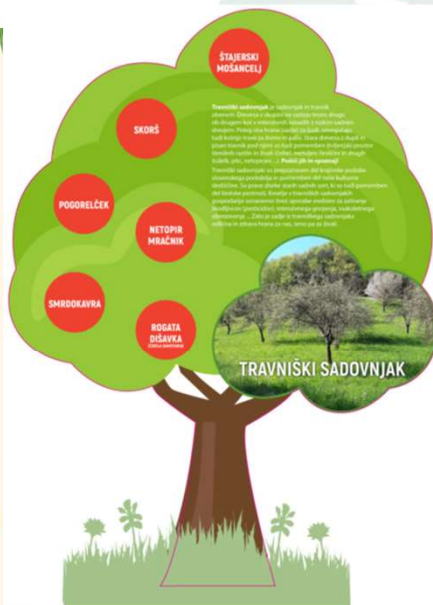
TRAVNIK ALI SADOVNJAK? OBOJE, TRAVNIŠKI SADOVNJAK!

KMETIJA MURKO

Travniški sadovnjaki so prepoznava značilnost tradicionalne kulture štajerske Haloke. So prava združitev različnih vrst sadja (jabolka, brusnice, češnje, slive, vilagov, orehih in starih avstrijskih sadnih sort, še pa tudi kmetijski in pomorski projekta LIFE TO GRASSLANDS v letih 2015–2020 travniški sadovnjaki skozi 20 različnih starih sort in tako daje v njem naše kmeti sadje in več kot 20 različnih starih sort. Prilagajena vira sadje in med sadovnjaki tudi štajerski pridelave z različno pridelavo. Stare divjeve z obiljama in prisan travniški gozd njemu ni tudi pomembnih obor štajerskih vrst in živali (črbelci, piči, netopirjev...) Poznaj kulturo od vrh!

OPRAVILA V SADOVNJAKU:
Prilagodilno obnavljanje visokodebelnih dreves.
Redno vzdrževanje vrst sadja in vrst.
Zaradi različnih vrst sadja in vrst.
Prilagodilno obnavljanje vrst sadja in vrst.
Prilagodilno obnavljanje vrst sadja in vrst.

Značilnosti travniških sadovnjakov so visokodebelna drevesa, ki sadjajo na različni vrst 8–10 m, zato poleg pridelave sadja omogočajo tudi kmetijsko travo za živino in pašo.

Spletna aplikacija

<https://www.lifetograsslands.si/spoznaj-travisca-z-arniko-primozkom/>

Za trajnost projektnih aktivnosti

- **3 tečaji predelave sadja v izdelke z dodano vrednostjo**
v povezavi s trajnostno pridelavo in s ciljem povečati prodajo ter vrednost izdelkov, ki prihajajo s haloških kmetij
- **4 testna ocenjevanja različnih kategorij izdelkov – 1 x izdelki iz sadja travniških sadovnjakov**
- **priprava nastavkov za kolektivno blagovno znamko „S haloških lazov/bregov“**

Kaj je ostalo za projektom ?

- Novi (40 h) in obnovljeni (43 ha) sadovnjaki predstavljajo ključno strukturo habitatov za preprečevanje drsenja zemlje, ki uničuje ogrožena suha travišča z divjimi orhidejami
- Podpora biodiverziteti
 - skupaj s 15 hoteli za žuželke
 - genske biodiverziteti v kmetijstvu (60 tradicionalnih sadnih sort dreves)
 - brez uporabe pesticidov in FFS
- Izobraženi in opogumljeni kmetje za pridelavo sadnih izdelkov z dodano vrednostjo
- Dobro ozaveščena lokalna skupnost in mladi v Halozah, na Kumu in Gorjancih

Kako naprej ?

*Zmoremo,
če stopimo skupaj !*

**Hvala za
vašo
pozornost !**

